20/01/2024

Αρχιεπίσκοπος Γεώργιος: “Τα χρόνια της αρχιεπισκοπείας του Μακαρίου υπήρξαν η χρυσή εποχή της Εκκλησίας της Κύπρου”

Αυτοκέφαλες Εκκλησίες / Εκκλησία της Κύπρου

Το Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ΄ πραγματοποίησε χθες, παρουσία πολιτικών, πολιτειακών αξιωματούχων, αξιωματικών, κληρικών και πλήθους κόσμου, την καθιερωμένη εκδήλωση μνήμης και τιμής για τον Εθνάρχη Μακάριο. Ο Αρχιεπίσκοπος Κύπρου κ.κ. Γεώργιος, στην ομιλία του με τίτλο «Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος ως Θρησκευτικός και Εθνικός Ηγέτης», ανέλυσε τον ρόλο και το έργο του Μακαρίου ως θρησκευτικού και εθνικού ηγέτη.

“Τα χρόνια της αρχιεπισκοπείας του υπήρξαν η χρυσή εποχή της Εκκλησίας της Κύπρου. Μια Εκκλησία που το 1950 ήταν σχεδόν άγνωστη στον Ορθόδοξο και στον άλλο χριστιανικό κόσμο, έγινε επί των ημερών του πασίγνωστη και πανσέβαστη,

το ισχυρότερο προπύργιο της Ορθοδοξίας στη Μέση Ανατολή. Μα και η περίοδος της προεδρίας του υπήρξε για την Κύπρο ανεπανάληπτη. Τον σέβονταν και τον εκτιμούσαν πατριάρχες, κι ας ήταν αρχηγός μιας μικρής Εκκλησίας. Υποκλίνονταν μπροστά του αρχηγοί μεγάλων κρατών, κι ας ήταν Πρόεδρος ενός λιλιπούτειου κράτους. Γιατί πριν από την τυπική ιεράρχηση των αξιωμάτων υπάρχει μια ιεραρχία ηθικής τάξης. Κι ο Μακάριος βρισκόταν στην κορυφή της", υπογράμμισε στην ομιλία του ο Μακαριώτατος.

«Η μεγαλύτερη τιμή προς αυτόν και το μεγαλύτερο όφελος από τον εορτασμό της ημέρας, θα είναι η συνειδητοποίηση των θανάσιμων κινδύνων που διατρέχουμε και η καθολική συστράτευσή μας για υλοποίηση των υποθηκών του», είπε μεταξύ άλλων ο Μακαριώτατος.

Στο πλαίσιο του χαιρετισμού του, ο **Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας Νίκος Χριστοδουλίδης** υπογράμμισε πως ο Μακάριος, "*η μεγαλύτερη εκκλησιαστική και πολιτική προσωπικότητα της σύγχρονης ιστορίας της χώρας μας"*, έγινε διαχρονικό **σύμβολο αγωνιστικότητας** για την ελευθερία και διεκδίκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ακολούθησαν τραγούδια από τη Χορωδία της ΠΑΣΥΔΥ, υπό τη διεύθυνση της κ. Μάρως Μητσα. Η εκδήλωση ολοκληρώθηκε με τον Εθνικό Ύμνο.

Παρακάτω ολόκληρη η ομιλία του Αρχιεπισκόπου Κύπρου

Πέρασαν σχεδόν σαρανταεπτά χρόνια από τον θάνατό του, κι όμως φίλοι και εχθροί τον αναζητούν. Οι πρώτοι για να πάρουν πορεία πλεύσης από αυτόν και οι δεύτεροι για να του φορτώσουν τις συνέπειες των δικών τους λαθών και της δικής τους αφροσύνης. Επαληθεύεται έτσι, έμπρακτα, η μεγαλοσύνη του.

Βρήκαν στο πρόσωπό του Μακαρίου πλήρη εφαρμογή τα λόγια που λέχθηκαν στη Βουλή των Ελλήνων κατά τον θάνατο ενός άλλου μεγάλου του Ελληνισμού, του Ελευθέριου Βενιζέλου: «Σπανίως, από καιρού εις καιρόν εμφανίζονται εν τη ιστορία ισχυροί άνδρες ως ισχυρά μετέωρα, εις άλλους εμπνέοντα τον σεβασμόν και εις άλλους το δέος. Πας τις, αν δεν είναι ενθουσιώδης φίλος των, θα είναι άσπονδος εχθρός των. Ο περί αυτούς αγών δεν σταματά προ του θανάτου. Συνεχίζεται περί τον νεκρόν των, περί την σκιάν των, περί την μνήμην των».

Ήταν, ομολογουμένως, **ο Εθνάρχης Μακάριος ξεχωριστή προσωπικότητα. Από τους ανθρώπους που εμφανίζονται σπάνια στο προσκήνιο της Ιστορίας για να χαράξουν τις τροχιές, πάνω στις οποίες θα κινηθούν τα έθνη και οι λαοί.** Ήταν χαρισματικός άνθρωπος. Άνθρωπος με αρετή, όπως νοηματοδότησε τον όρο η Ελληνική Φιλοσοφία.

Προνομιούχοι όσοι συνεργάστηκαν μαζί του. Ευτυχείς, όμως, και όσοι ζήσαμε στην εποχή του, μεγαλώσαμε κάτω από τη βαριά σκιά του, διαμορφώσαμε τον χαρακτήρα μας από την έντονη παρουσία του.

Νιώθω τη δυσκολία να μιλήσω για τον μεγαλύτερο, ίσως, διάδοχο του Αποστόλου Βαρνάβα σ’όλη τη δισχιλιετή ζωή της Εκκλησίας μας· τον δεύτερο, μετά τον βασιλιά Ευαγόρα μεγάλο Έλληνα της Κύπρου, που συνέλαβε, όπως και εκείνος, το πλατύτερο όραμα της Φυλής και δεν το περιόρισε στα στενά γεωγραφικά όρια της Ελλάδας ή της Κύπρου. Γι’αυτό και «συνέχομαι φόβω» μήπως, με την αδυναμία μου να αναχθώ στα επίπεδά του, μειώσω στα μάτια σας την προσωπικότητά του, δεν τα καταφέρω να περιγράψω τους παλμούς της ψυχής του, που βρέθηκαν πάντα σε συντονισμό με τους παλμούς της Κύπρου, δεν δώσω σωστήν εικόνα των οραματισμών του, δεν μεταφέρω τον αντίλαλο των συνεχών προσπαθειών και των επικών αγώνων του. Το κάνω με δισταγμό επικαλούμενος τη δική του και τη δική σας επιείκεια, προκειμένου να περιγράψω μερικές πτυχές της προσωπικότητάς του ως θρησκευτικού και εθνικού ηγέτη.

“Ο Μακάριος ήταν πραγματικός ηγέτης, γιατί πληρούσε όλες αυτές τις προϋποθέσεις”

Αν προϋπόθεση για νά’ναι κάποιος αληθινός ηγέτης είναι να καταλαβαίνει τον λαό του, να νιώθει τις ανησυχίες του και να αισθάνεται τους κραδασμούς της καρδιάς του, να παίρνει τα μηνύματα των καιρών αλλά και να αφουγκράζεται τις παρακαταθήκες της Ιστορίας, μπορούμε να πούμε, χωρίς αμφιβολία, πως ο Μακάριος ήταν πραγματικός ηγέτης, γιατί πληρούσε όλες αυτές τις προϋποθέσεις. Μπορούσε να βλέπει πάντα καθαρά, χωρίς σκοπιμότητες. Να διαβλέπει όλες τις πιθανές εξελίξεις και ενδεχόμενα. Να προβλέπει τους κινδύνους. Νά προσβλέπει με πίστη και αισιοδοξία στο μέλλον. Να παραβλέπει τις αήθεις κατηγορίες αντιπάλων. Να μην υποβλέπει κανένα. Να επιβλέπει στην τήρηση των αξιών, του νόμου και της τάξης.

Με την άνοδό του στον αρχιεπισκοπικό θρόνο έθεσε σε εφαρμογή τις πρωταρχικές επιδιώξεις του. Συνειδητοποίησε πρώτα την ανάγκη εξεύρεσης άμεσων συνεργατών στον εκκλησιαστικό τομέα για την θρησκευτική αλλά και εθνική, ταυτόχρονα, διαπαιδαγώγηση του ποιμνίου του.

Η μόρφωση του κλήρου

Τονίζοντας την **ανάγκη απόκτησης μορφωμένων κληρικών** έλεγε σε ιερατικό συνέδριο της Αρχιεπισκοπής: «Εις παλαιάς εποχάς, ο ιερεύς ήτο ο μόνος, σχεδόν, εις το χωρίον του εγγράμματος, εγνώριζε δηλ. ανάγνωσιν και γραφήν ... Αλλ’ αι συνθήκαι ήλλαξαν σήμερον και το μορφωτικόν επίπεδον του λαού ανήλθε σημαντικώς... **Η μόρφωσις και η πνευματική ανύψωσις του κλήρου αποτελεί απαραίτητον προϋπόθεσιν διά να ανταποκριθή ούτος εις την μεγάλην αποστολήν του»**

.(15/02/1966).

Έδειξε, γι’ αυτό τον λόγο, ιδιαίτερη φροντίδα για την **Ιερατική Σχολή** που την ονόμαζε «παλλάδιον των ελπίδων και των προσδοκιών της Εκκλησίας» (1955). Επέβλεπε, διακριτικά, το πρόγραμμα σπουδών, βοηθώντας με κάθε τρόπο, πνευματικά και υλικά, τόσο τη Σχολή, όσο και τους σπουδαστές. Το 1968, πρόσθεσε στον υπάρχοντα μέχρι τότε κατώτερο, τριετή, κύκλο σπουδών, διετή, ανώτερο κύκλο. Κι ακόμα, το 1973 κατέθεσε τον θεμέλιο λίθο Θεολογικής Σχολής που θα εντασσόταν ως η πρώτη Σχολή στο υπό ίδρυση πανεπιστήμιο Κύπρου, αν δεν μεσολαβούσε το Πραξικόπημα και η Τουρκική εισβολή.

Παράλληλα, ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος **ενεθάρρυνε την είσοδο στον κλήρο πτυχιούχων Θεολόγων, κι έστελλε πολλούς, με υποτροφίες, στις διάφορες Ορθόδοξες Θεολογικές Σχολές.** Δεν είχε, βέβαια, ψευδαισθήσεις ότι μόνη η θεολογική, ή άλλη μόρφωση, θα έφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα. Έλεγε χαρακτηριστικά: «Μορφωμένος διά πολλών γνώσεων άνθρωπος, αλλά στερούμενος ήθους και χαρακτήρος, είναι μάλλον αίτιος βλάβης, ή, ωφελείας. Ο αναλαμβάνων το υψηλόν υπούργημα της ιερωσύνης δεν θα ωφελήση μόνον διά της διδασκαλίας αλλά προπαντός διά του παραδείγματος».(1961).

Το ιδιαίτερο ενδιαφέρον και η μέριμνά του για τον κλήρο φάνηκε το 1971, όταν με παροχή μεγάλων εκτάσεων γεωργικής κτημοσύνης της Αρχιεπισκοπής προς το Κράτος, πέτυχε την **ενίσχυση της μισθοδοσίας των κληρικών της υπαίθρου** από αυτό. Δικαιολογούσε την ενέργειά του λέγοντας: «Έχει και ο κλήρος οικονομικάς ανάγκας και ουδείς «στρατεύεται ιδίοις οψωνίοις» (Α΄ Κορ.9,7), πολύ δε περισσότερον εάν στερήται ιδίων οψωνίων.» Δεν παρέλειπε, βέβαια, να λέγει ότι «...ουδέποτε ο κλήρος επιτρέπεται να παρεκτραπή ή να αμελήση το καθήκον του διά λόγους οικονομικούς».(1961).

Και πράγματι! Ο κλήρος της Κύπρου, πλην ελαχίστων περιπτώσεων, ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες του Εθνάρχη του. **Σε μιαν εποχή που η εκκλησιαστική αυθεντία άρχισε ισχυρά να αμφισβητείται και τα εκκλησιαστικά επιτίμια δεν φόβιζαν κανένα, οι ιερείς, έστω και χωρίς πανεπιστημιακά πτυχία οι περισσότεροι, επεβλήθησαν στον λαό με το ήθος και το παράδειγμά τους, με την αφοσίωση και τη συνέπεια στη μεγάλη αποστολή τους κι αυτοί κράτησαν το βάρος του απελευθερωτικού αγώνα στις κοινότητες και ενορίες τους.**

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος έστρεψε την προσοχή προς τους Κυπρίους αγίους

Τονώνοντας το θρησκευτικό αλλά και ενισχύοντας το τοπικιστικό εθνικό συναίσθημα του λαού έστρεψε την προσοχή του ιδιαίτερα προς τους Κυπρίους αγίους, που τους θεωρούσε «σάρκα εκ της σαρκός και οστούν εκ των οστέων» του Κυπριακού λαού. Οι άγιοί μας ήταν για τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο «τα έμψυχα του Θεού σκηνώματα», «οι μάρτυρες του Χριστού οι πιστοί» που έγιναν φώτα δεύτερα, για τους πιστούς. Αφού φορτίστηκαν από το Πανάγιο Πνεύμα, σαν άλλοι συσσωρευτές, βοήθησαν τον Κυπριακό λαό να έχει φως στον δρόμο του, σε καιρούς αμάθειας, σε χρόνους δουλείας, σε περιόδους διωγμών. Έτσι , παρά τις τόσες ασχολίες του, το 1968 εξέδωσε το βιβλίο του : «Κύπρος η αγία νήσος» στο οποίο προβάλλει όλους τους γνωστούς Κυπρίους αγίους. Έκφραση της αγάπης του προς τους αγίους ήταν και η μεταφορά, το 1967, στην Κύπρο των λειψάνων του Κυπρίου Νεομάρτυρος Αγίου Γεωργίου, που μαρτύρησε στην αρχαία Πτολεμαΐδα της Παλαιστίνης το 1752.

Για να τονώσει το φρόνημα του πιστού λαού, μετέφερε στην Κύπρο, με την ευκαιρία της εκατονταετηρίδος της Μονής Απ. Ανδρέου στην Καρπασία, προς προσκύνημα, και την **κάρα του Αποστόλου Ανδρέου,** καθώς και, ένα χρόνο αργότερα, την κάρα του αγίου νεομάρτυρος Πολυδώρου, που ήτο Κύπριος. Ουδέποτε, όμως, εκμεταλεύτηκε το συναίσθημα του λαού για να τον αποπροσανατολίσει με τη συχνή, την καθημερινή περιήγηση λειψάνων και εικόνων. Ήταν άνθρωπος του μέτρου και της ευθύνης, που ήθελε να διαμορφώνει τη συνείδηση του ποιμνίου του σύμφωνα με τα προστάγματα της αληθινής, πνευματικής, λατρείας μας, κι όχι να το παρασύρει προς επιφανειακή ευσέβεια και εξωτερικούς τύπους.

Η αύξηση των διοικητικών περιφερειών

Για την καλύτερη διοίκηση της Εκκλησίας **αύξησε**, το 1973, **τις διοικητικές περιφέρειες από 4 σε 6, δημιουργώντας δύο νέες μητροπόλεις,** την της Λεμεσού και του Μόρφου, ανέθεσε δε σε ειδικούς την εκπόνηση νέου Καταστατικού Χάρτου της Εκκλησίας. Η συζήτηση επί του ολοκληρωμένου σχεδίου του νέου Καταστατικού χάρτου ξεκίνησε στη συνεδρία της 7ης Ιουλίου 1977 . Δυστυχώς, όμως, τον πρόλαβε ο θάνατος. Ο νέος Καταστατικός Χάρτης συζητήθηκε αργότερα και ετέθη σε εφαρμογή το 1980.

Οι κατάλληλες αποφάσεις την κατάλληλη στιγμή

Βασικό γνώρισμα του Εθνάρχη Μακαρίου ήταν να παίρνει τις κατάλληλες αποφάσεις στον κατάλληλο καιρό. Αναφέρω ενδεικτικά δυο του ενέργειες: Την άμεση, πρώτα, ανάμιξη στη γένεση τού Κινήματος των Αδεσμεύτων, παρά την αντίθετη γνώμη πολλών, πράγμα που άνοιξε σε καιρούς ειρήνης καινούργιες προοπτικές όχι μόνο για την Κύπρο, μα και για ολόκληρο τον Ελληνισμό, αλλά και πού βοήθησε τα μέγιστα στην επιβίωση μας, ως κράτους, στους κατοπινούς δύσκολους καιρούς. Ό Μακάριος έβλεπε το Κίνημα των Αδεσμεύτων ως ένα μέσο αντίστασης στις πιέσεις, πού ήξερε, ότι θα ακολουθούσαν και για άλλους, πέραν της Ζυρίχης, απαράδεκτους συμβιβασμούς. Και δεν διαψεύστηκε. Είναι, ως γνωστόν, οι Αδέσμευτοι που επέβαλαν με τον όγκο τους τα ψηφίσματα του Ο.Η.Ε., που συνιστούν το κύριο στήριγμά μας και τον θεμελιακό νομικό τίτλο μας γιά τον παραπέρα αγώνα.

Η ιεραποστολική δράση του Αρχιεπισκόπου Μακαρίου στην Αφρική

Εξίσου σημαντική για τη δημιουργία στηριγμάτων του αγώνα του Κυπριακού Ελληνισμού ήταν, ύστερα, και η απόφαση του Μακαρίου για ιεραποστολική δράση στην Αφρική. Σε καιρούς δύσκολους για την Κύπρο, όταν στην Ελλάδα υπήρχε ή Χούντα και στην Κύπρο άρχισαν να εξαγοράζονται συνειδήσεις, ο Μακάριος έβρισκε καιρό και κουράγιο για τη διοργάνωση Ιεραποστολής στην Αφρική. Δεν εκπλήρωνε με τον τρόπο αυτό μόνο το σχετικό πρόσταγμα του Χριστού, αλλά προσέβλεπε και στη δημιουργία μόνιμων πρέσβεων της Κύπρου και του Ελληνισμού στο εξωτερικό. Μιλώντας για την Ιερατική Σχολή, πού θεμελίωσε στην Κένυα, ύστερα από ομαδικές βαπτίσεις ιθαγενών, πού έκανε εκεί, έλεγε: «...Η Σχολή αύτη, πέραν των θρησκευτικών σκοπών τους οποίους θα εξυπηρετήση, θα αποτελεί επίσης σύμβολον και έκφρασιν των σταθερών δεσμών φιλίας και συναδελφώσεως μεταξύ του λαού τής Κένυας και του λαού τής Κύπρου...». Ή ύπαρξη σήμερα χιλιάδων Ορθοδόξων Χριστιανών στην Ανατολική Αφρική, που λατρεύουν την Κύπρο, επιβεβαίωσε τις προβλέψεις και τα οράματά του.

Η αποφασιστικότητά του και το αμετακίνητο του χαρακτήρα του

Δεν ήταν, όμως, η διορατικότητα κι ο, βάσει αυτής, προγραμματισμός το μόνο του προσόν. Παροιμιώδεις ήταν κι η αποφασιστικότητά του και το αμετακίνητο του χαρακτήρα του, σε κάτι πού πίστευε, ότι ήταν ορθό. Αυτή ή αποφασιστικότητά του τον έφερε σε ρήξη, ενώ προασπιζόταν τα δίκαια του Κυπριακού Ελληνισμού, όχι μόνο με τους ξένους τη Βρετανία, την Τουρκία και τη Χούντα, (κι αυτοί ξένοι

ήταν), μα και με μια σειρά Ελληνικών Κυβερνήσεων, πού ’χαν μιαν κοντόφθαλμη εξωτερική πολιτική, που εξαντλούσαν τον Ελληνισμό στα όρια του μικρού Ελληνικού Κράτους και τούς έλειπε η Ιδέα και το πλατύτερο όραμα τής Φυλής.

Η αποφασιστικότητά του κι η εμμονή του σε αρχές είχαν ως αποτέλεσμα πολλές φορές να μένει μόνος, μονότατος, αντιμέτωπος με πολλούς. Ήξερε, όμως, ότι τις Θερμοπύλες των εθνικών, αλλά και των πανανθρώπινων αξιών, τις φυλάγουν πάντοτε λίγοι. Οι πολλοί ακολουθούν πάντα τις λεωφόρους· κι ότι στην Ιστορία λίγοι «εβάστασαν σταυρούς υπέρ των πολλών», κι ακόμα ότι «είς μόνον εσταυρώθη υπέρ πάντων, ο επί πάντων Χριστός».

Διαχρονικό μέλημα το είδος και το εύρος της Παιδείας του Κυπριακού λαού

Διαχρονικό μέλημα του Μακαρίου ήταν το είδος και το εύρος της Παιδείας του λαού. Τόσο στην περίοδο της αποικιοκρατίας όσο και κατά την ανεξαρτησία, αλλά και μετά την τουρκική εισβολή, η Παιδεία ήταν η κύρια έγνοια του. Από τον καιρό πού σπούδαζε στην Ελλάδα και στην Αμερική αντελήφθη πως η πνευματική άνωση ενός λαού εξαρτάται από την έκταση και την ποιότητα τής Παιδείας του. Και τώρα, Εθνάρχης του Κυπριακού λαού, συνειδητοποιούσε, πως ο λαός του, που δεν είχε την εύνοια των αριθμών, για να επιβιώσει και να επιβληθεί μπροστά στην αριθμητικά και στρατιωτικά υπέρτερη αποικιοκρατική δύναμη, θά ’πρεπε να στηριχθεί στην Παιδεία του. Οι αριθμοί, εκφράζουν τη δύναμη της ύλης, αποτελούν προνόμιο της μάζας. Ο Κυπριακός Ελληνισμός, που υστερούσε σε ποσότητα, θά ’πρεπε να προσανατολισθεί στη βελτίωση της ποιότητάς του.

Εμπόδισε τον αφελληνισμό της Κύπρου

Ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος **προσπάθησε με κάθε τρόπο να εμποδίσει τον αφελληνισμό του τόπου που επεδίωκαν οι Άγγλοι με την υπαγωγή της Παιδείας στην αποικιακή κυβέρνηση**. Κατόρθωσε να διατηρήσει στα χέρια της Εκκλησίας τη Μέση Εκπαίδευση μέχρι την ανεξαρτησία, ενώ με εγκυκλίους, ομιλίες και κηρύγματά του, απευθύνθηκε στους δασκάλους της Δημοτικής εκπαίδευσης, στους γονείς και σ’ ολόκληρη την κοινωνία, προσπαθώντας να μειώσει τις δυσμενείς επιπτώσεις της υπαγωγής της Δημοτικής Εκπαίδευσης στο αποικιακό Γραφείο Παιδείας. Και πέτυχε το ακατόρθωτο. Οι προσπάθειες των Άγγλων έπεσαν στο κενό.

Αμέσως μετά την Ανεξαρτησία παρατηρήθηκε οργασμός ανοικοδόμησης σχολείων, πολλών από την Εκκλησία και σχεδόν όλων σε εκκλησιαστική γη. Ήταν υλοποίηση, τώρα που δημιουργήθηκαν οι κατάλληλες συνθήκες, των οραματισμών του

Μακαρίου, ο οποίος δεν σταμάτησε μέχρι το τέλος της ζωής του να αγωνίζεται για την Ελληνική μας Παιδεία και να προβάλλει την ανάγκη περιφρούρησης της γλώσσας μας. Θεωρούσε την ελληνική μας γλώσσα ως εθνική παρακαταθήκη και ως ανάχωμα εναντίον της διάβρωσης της ελληνικής συνειδήσεως. Διακήρυσσε πάντα πως η Ελληνική Παιδεία στάθηκε η πραγματική σχεδία του βίου μας.

Μιλώντας το 1969, κατά τον εορτασμό της πεντηκονταετηρίδος του Γυμνασίου Μόρφου, είπε ανάμεσα σ' άλλα: «Εις χρόνους χαλεπούς διά την Κύπρον, εις περιόδους ξενικής κατοχής και επιβουλής, τα ελληνικά γράμματα συνετήρησαν τα εθνικά αισθήματα και η ελληνική παιδεία εστήριξε το εθνικό φρόνημα. **Τα σχολεία υπήρξαν κέντρα πνευματικά, διαπλάσεως χρηστών χαρακτήρων, αλλά και επάλξεις εθνικής αντιστάσεως, χώροι σφυρηλατήσεως εθνικών συνειδήσεων.** Μετελαμπαδεύοντο από τα Σχολεία αι ηθικαί αξίαι της ζωής, συνυφασμέναι με τα εθνικά ιδανικά και εκαλλιεργούντο εις αυτά η φιλοπατρία και η αγάπη προς την ελευθερίαν».

Στο επίκεντρο η Παιδεία

Μετά τη λαίλαπα της Τουρκικής εισβολής ο Μακάριος προσέβλεψε στα σχολεία ως φυτώρια αγωνιστών για την απελευθέρωση της γης μας. Ήξερε ότι και το σύνταγμα της Κυπριακής Δημοκρατίας κατοχύρωνε την Ελληνική Παιδεία για την κοινότητά μας. Τα φληναφήματα για απαγκίστρωση από εθνικούς και θρησκευτικούς στόχους στην Παιδεία, η διαγραφή ακόμα και του φραστικού «δεν ξεχνώ», χάριν της πανάκειας της επαναπροσέγγισης με τους Τουρκοκυπρίους, δεν είχαν καμιά θέση στη σκέψη του Μακαρίου.

Στις 29 Απριλίου 1976, σε συνέδριο της ΟΕΛΜΕΚ τόνισε: «Μορφήν αγώνος αποτελεί και η παιδεία μας. Η διαμόρφωσις του μέλλοντος της νήσου μας επιτελείται εις υψηλόν βαθμόν και προδιαγράφεται εις τα σχολεία μας. Εις τα σχολεία μας μεταλαμπαδεύονται αι αξίαι της πνευματικής και πολιτιστικής κληρονομίας μας και μετουσιώνονται εις δύναμιν δημιουργίας διασφαλίζουσαν την γόνιμον συνέχισιν της εθνικής ζωής μας». Απευθυνόμενος στα μέλη της ΟΕΛΜΕΚ είπε: «Εις τα πρόσωπά σας χαιρετίζω τους σκαπανείς της Ελληνικής Παιδείας, χαιρετίζω τους εμπνευστές της Ελληνικής ιδέας, χαιρετίζω τους πρωτεργάτας της κοπιώδους προσπαθείας και του αγώνος υπέρ της ελευθερίας, της δικαιοσύνης, της δημοκρατίας και των ανθρωπιστικών αρχών αι οποίαι αποτελούν το θεμέλιον της παιδείας μας…»

Το πόσο δίκαιο είχε ο Μακάριος φαίνεται κι από το γεγονός ότι και σήμερα, όσοι θέλουν να μας αποπροσανατολίσουν εθνικά, επιχειρούν να μας αποκόψουν από το

ελληνικό πρότυπο Παιδείας και θέτουν ως στόχο ζωής την υποτίμηση της γλώσσας μας.

Ο απελευθερωτικός αγώνας

Ασφαλέστατα εκείνο που επέβαλε τον Μακάριο στη συνείδηση του Κυπριακού και του καθόλου Ελληνισμού, αλλά και που τον καθιέρωσε ως παγκόσμια προσωπικότητα, ήταν ο **απελευθερωτικός μας αγώνας. Ο Μακάριος είναι ο άνθρωπος που τον σχεδίασε και τον υλοποίησε, εκείνος που ηγήθηκε του αγώνα μέχρι το τέλος της ζωής του, ο αδιαμφισβήτητος ηγέτης του.** Στον ενθρονιστήριό του λόγο έλεγε ότι δεν θα έδινε ύπνο στους οφθαλμούς και ανάπαυση στους κροτάφους του «μέχρις ότου εις τον εθνικόν ορίζοντα ερόδιζε χρυσόπτερος ίρις αγγέλουσα το φέγγος της ποθεινής ημέρας της εθνικής απολυτρώσεως».

Αξιολογώντας τα προβλήματα που συσσωρεύτηκαν από τη μακρόχρονη χηρεία του αρχιεπισκοπικού θρόνου και τη συνεχώς εντεινόμενη προσπάθεια της αποικιοκρατικής κυβέρνησης να αφελληνίσει τον τόπο, έστρεψε την προσοχή του προς την κατεύθυνση της αποτίναξης του ξένου ζυγού. Τον αγώνα για απελευθέρωση δεν τον επέβαλλαν μόνον οι ένδοξοι πρόγονοί μας και το παράδειγμά τους. Είχε, ο αγώνας, και καθαρά θεολογική θεμελίωση. Ο άνθρωπος δημιουργήθηκε ελεύθερος από τον Θεό. Εκείνος που αποδέχεται αδιαμαρτύρητα τη δουλεία, χωρίς να καταβάλλει προσπάθεια να απαλλαγεί από αυτήν, προσβάλλει και αμαυρώνει «το κατ’ εικόνα Θεού». Δεν ήταν πολεμοχαρής ο Αρχιεπίσκοπος Μακάριος. Κι όταν αναγκάστηκε, αφού όλες οι ειρηνικές προσπάθειες για απελευθέρωση απέτυχαν, να ηγηθεί του απελευθερωτικού μας αγώνα, θλιβόταν αφάνταστα, όπως μαρτυρούν οι άμεσοι συνεργάτες του, για τον θάνατο κάθε Άγγλου στρατιώτη. Θεωρούσε τη βία ως έσχατη ανάγκη, κάτι όμως που υπαγορευόταν από το υψηλόν αίσθημα της ανθρώπινης αξιοπρέπειας.

Ο απελευθερωτικός μας αγώνας υπήρξε ένα μεγάλο μαζικό κίνημα, ένας συνδυασμός ένοπλης και μαζικής λαϊκής εξέγερσης. Χωρίς τη μαζική κινητοποίηση, μόνοι οι λίγοι ένοπλοι της ΕΟΚΑ δεν θα μπορούσαν να είχαν απειλήσει τη βρεττανική κυριαρχία με τον πιεστικό τρόπο με τον οποίο την απείλησαν, για να οδηγήσουν στον τερματισμό του αποικιακού καθεστώτος. Γι’ αυτό κι είναι ξεκάθαρο **πως ηγέτης του Κυπριακού αγώνα ήταν ο Μακάριος. Αυτός αφύπνισε τον λαό, αυτός συντόνισε τους παλμούς του με τους παλμούς της Ιστορίας και τον καθοδήγησε με δεξιοτεχνία.** Ουδείς αμφισβητεί τον ηρωισμό και τη συμβολή του Διγενή στον αγώνα. Ο Διγενής, όμως, ήταν αρχηγός του στρατιωτικού σκέλους, σημαντικού και πρωταρχικής σημασίας,

αλλά στενότερου από την έννοια του συνολικού Κυπριακού αγώνα.

Κι αν, όπως ομολογείται από όλους, η πρωτοβουλία για μιαν επανάσταση δεν είναι εύκολη υπόθεση, ιδιαίτερα αν με μιαν πιθανή αποτυχία διακυβεύονται τα πάντα, αντιλαμβάνεται κάποιος το κατόρθωμα του Μακαρίου: Αναμετρήθηκε με μιαν πανίσχυρη αυτοκρατορία. Έσκυψε πάνω στην Κύπρο, νεφεληγερέτης, μ' αστραπές και βροντές, αφυπνιστής από τη νάρκωση αιώνων. Κι οδήγησε τον λαό του στην αποτίναξη του αποικιακού ζυγού. Όσα δεκάδες προκάτοχοί του, από το 1191, εγεύοντο «κατ' όναρ», είδε τελούμενα «καθ' ύπαρ» ο Μακάριος.

Δεν φταίει, ασφαλώς, εκείνος αν εμείς φανήκαμε ανάξιοι να διαχειριστούμε και να ολοκληρώσουμε την ελευθερία που πετύχαμε τότε. Και ουδείς δύναται να αμφισβητήσει τη βαρύτητα της πρωτοβουλίας του εκείνης για αγώνα και την ορθότητά της στη συγκεκριμένη στιγμή.

Ουδέποτε εθεώρησε ο Μακάριος, ούτε βέβαια και ο θρησκευόμενος λαός της Κύπρου, ότι η ενασχόληση με το εθνικό θέμα, πριν και μετά την ανεξαρτησία, μπορούσε να θεωρηθεί ως έχουσα πολιτική χροιά. Κι όταν, κλήθηκε, ύστερα από την απαίτηση της συντριπτικής πλειοψηφίας του Κυπριακού Ελληνισμού, που ανανεώθηκε τρεις φορές με την ψήφο του, να αναλάβει τα ηνία του κράτους, είχε τη συναίσθηση ότι ως επικεφαλής της εθναρχούσης Εκκλησίας, προσέφερε τις υπηρεσίες του στον εμπερίστατο λαό, όπως έπρατταν όλοι οι προκάτοχοί του, μέχρι και τον Μακάριο τον Β΄. Είχε μάλιστα την πεποίθηση ότι θα 'πρεπε πάντα η Εκκλησία να ενδιαφέρεται για το εθνικό μας θέμα. Μιλώντας στην τελευταία, υπό την προεδρία του, συνεδρία της Ιεράς Συνόδου, στις 7 Ιουλίου 1977, έλεγε: «...Η Εκκλησία ουδέποτε θα παύση να έχη βαρύνοντα λόγον και να διαδραματίζη σπουδαίον ρόλο επί του εθνικού ημών ζητήματος. Υπό οποιασδήποτε συνθήκας ο ευσεβής και φιλόπατρις Ελληνικός Κυπριακός λαός προς την Εκκλησίαν θα προσβλέπη πάντοτε, εξ αυτής θα αναμένη καθοδήγησιν και εις αυτήν θα στηρίζη τας ελπίδας και προσδοκίας του εις ημέρας χειμασμού και δοκιμασίας».

Το πραξικόπημα των ελληνοφώνων και η εισβολή των βαρβάρων

Στην τελευταία τριετία της ζωής του που τη σημάδεψαν το πραξικόπημα των ελληνοφώνων και η εισβολή των βαρβάρων, θεωρούσε επιτακτικότερο το καθήκον του να απευθύνεται, ως εκκλησιαστικός ηγέτης, προς το χριστεπώνυμο ποίμνιό του. Γιατί ήταν σε όλους ξεκάθαρο πια ότι κινδύνευε όχι μόνον η πατρίδα αλλά και η πίστη. Ο στόχος της Τουρκίας, για κατάληψη και εκτουρκισμό ολόκληρης της Κύπρου, είχε γίνει σε όλους ξεκάθαρος. Και πριν την Τουρκική εισβολή, βέβαια, καλούσε σε προσήλωση, στον Θεό και στην Ελλάδα. Μετά την πρώτη δολοφονική

απόπειρα εναντίον του έλεγε χαρακτηριστικά: «Εάν βίαιος θάνατος με αναρπάση εκ του μέσου του λαού, μίαν υποθήκην καταλείπω: Παραμείνατε πιστοί εις την Ιστορίαν και τας ελληνικάς παραδόσεις μας. Και πιστοί εις τον Θεόν και την Ελλάδα, συνεχίσατε τον αγώνα διά το καλύτερον μέλλον της Κύπρου».

Τώρα, όμως, τα πράγματα ήταν δυσκολότερα. Και προσπαθούσε **να εμπνεύσει θάρρος και αυτοπεποίθηση, να διοχετεύσει αγωνιστικότητα, να υπενθυμίσει την παρακαταθήκη 2000 χρόνων χριστιανικών και 3 1/2 χιλιάδων ελληνικών, που καθιστούσαν επιτακτική την ανάγκη για εθνική επιβίωση στην πατρογονική γη.**

Η τελευταία ομιλία του, το 1977, στη θλιβερή επέτειο της Τουρκικής εισβολής, ήταν πρόγραμμα, αλλά και κήρυγμα και εξομολόγηση και υποθήκη, που άφηνε σ' όλους εμάς, τον λαό του.

Ανακεφαλαιώνοντας τα όσα ο χρόνος μάς επέτρεψε να πούμε, συμπεραίνουμε ότι ο Μακάριος υπήρξε από τις μεγαλύτερες μορφές που γέννησε η Κύπρος. Από εκείνες που με πολλή φειδώ η Ιστορία χαρίζει στους λαούς.

Τα χρόνια της αρχιεπισκοπείας του υπήρξαν η χρυσή εποχή της Εκκλησίας της Κύπρου. Μια Εκκλησία που το 1950 ήταν σχεδόν άγνωστη στον Ορθόδοξο και στον άλλο χριστιανικό κόσμο, έγινε επί των ημερών του πασίγνωστη και πανσέβαστη, το ισχυρότερο προπύργιο της Ορθοδοξίας στη Μέση Ανατολή.

Μα και η περίοδος της προεδρίας του υπήρξε για την Κύπρο ανεπανάληπτη. Τον σέβονταν και τον εκτιμούσαν πατριάρχες, κι ας ήταν αρχηγός μιας μικρής Εκκλησίας. Υποκλίνονταν μπροστά του αρχηγοί μεγάλων κρατών, κι ας ήταν Πρόεδρος ενός λιλιπούτειου κράτους. Γιατί πριν από την τυπική ιεράρχηση των αξιωμάτων υπάρχει μια ιεραρχία ηθικής τάξης. Κι ο Μακάριος βρισκόταν στην κορυφή της.

Ενέπνευσε στον δούλο λαό του πίστη στις δυνάμεις του, εμπιστοσύνη στον εαυτό του, στην αξιοπρέπειά του στην Ιστορία του, στη δύναμη του δικαίου και τον οδήγησε στην αποτίναξη του Αγγλικού ζυγού. Πρόσφερε πολύτιμες υπηρεσίες ως επί κεφαλής του Κράτους και μετά την Ανεξαρτησία. Μισήθηκε, δυστυχώς, θανάσιμα από μια μικρή μειοψηφία που έγινε όργανο των ξένων και επεσώρευσε δεινά και οδήγησε σε απερίγραπτες περιπέτειες τον τόπο.

Μπροστά στις μεγάλες ώρες αλλά και στις επετείους της Ιστορίας μας πρέπει να στεκόμαστε με ευθύνη και δέος. Να παίρνουμε απ’ αυτές διδάγματα, πορεία ζωής, κατεύθυνση σωτηρίας. Μιαν τέτοια επέτειο τιμούμε: Την ημέρα που γιόρταζε εκείνος που ο Θεός μάς έστειλε, για να χαράξει τις τροχιές πάνω στις οποίες έπρεπε να πορευθούμε. Η μεγαλύτερη τιμή προς αυτόν και το μεγαλύτερο όφελος από τον εορτασμό της ημέρας, θα είναι η συνειδητοποίηση των θανάσιμων κινδύνων που διατρέχουμε και η καθολική συστράτευσή μας για υλοποίηση των υποθηκών του. Κάθε αναφορά μας σ’ αυτόν θα πρέπει να συνιστά τροφοδοσία ψυχής, μελέτη ελευθερίας, οριοθέτηση χρέους.

Αιωνία του η μνήμη!

Ομιλία του Νίκου Χριστοδουλίδη

«Διδασκόμενοι από τις παρακαταθήκες του Μακαρίου και ακολουθώντας τον δρόμο που χάραξε, τον δρόμο του πολιτικού διαλόγου, των συνομιλιών και του διεκδικητικού ρεαλισμού, έχουμε σήμερα την ευθύνη, αν πραγματικά τιμούμε τη μνήμη του, να συνεχίσουμε και να εντείνουμε τις προσπάθειές μας για άρση του αδιεξόδου και επανέναρξη των συνομιλιών», είπε ο Πρόεδρος Χριστοδουλίδης στον χαιρετισμό που απηύθυνε.

Υπογράμμισε ότι μοναδικός στόχος είναι η απελευθέρωση και η επανένωση της Κύπρου στη βάση του συμφωνημένου πλαισίου και των σχετικών ψηφισμάτων των Ηνωμένων Εθνών και των αρχών και αξιών της Ευρωπαϊκή Ένωσης της οποίας η Κυπριακή Δημοκρατία αποτελεί κράτος μέλος.

Μιλώντας για τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Γ΄ είπε ότι *«είναι ομολογουμένως η μεγαλύτερη εκκλησιαστική και πολιτική προσωπικότητα της σύγχρονης Ιστορίας της Κύπρου».*

Ο Πρόεδρος Χριστοδουλίδης σημείωσε ότι το όνομα του Μακαρίου Γ΄ έγινε ταυτόσημο με αυτό της Κύπρου και κατέστησε την Κύπρο ένα ανεξάρτητο και διεθνώς αναγνωρισμένο κράτος. Πρόσθεσε ότι η μορφή του Μακαρίου Γ΄ έγινε σύμβολο, χωρίς αμφιβολία, αγωνιστικότητας για την ελευθερία και διεκδίκηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων.

Ο Πρόεδρος διηγήθηκε ότι ο Μακάριος Γ΄ εξ απαλών ονύχων, γαλουχήθηκε στα

νάματα της πίστης και της παράδοσης ως μοναχός στην Ιερά Μονή Κύκκου και έλαβε ακαδημαϊκή μόρφωση σε Ελλάδα και ΗΠΑ. Από Μητροπολίτης Κιτίου, συνέχισε, εκλέγεται Αρχιεπίσκοπος Κύπρου και αφιερώνει όλο του το «είναι» στην ανόρθωση της Εκκλησίας της Κύπρου και την αποτίναξη του βρετανικού ζυγού.

Πρόσθεσε ότι ως Αρχιεπίσκοπος Κύπρου και Πρόεδρος της Κυπριακής Δημοκρατίας, ο Μακάριος Γ΄ ξεδιπλώνει όλα του τα χαρίσματα, *«την ευρεία μόρφωση, την οξεία αντίληψη, τη μεγάλη επιβολή, τη δημιουργική φαντασία και τη σταθερή αποφασιστικότητα».*

Αναπτύσσει, συνέχισε, απαράμιλλη δράση στον εκκλησιαστικό, στον κοινωνικό, στον οικονομικό, στον εκπαιδευτικό, στον ιεραποστολικό και στον εθνικό τομέα και θέτει τις βάσεις για τη λειτουργία της νεοσύστατης Κυπριακής Δημοκρατίας, *«ό,τι πιο σημαντικό διαθέτουμε μέχρι και σήμερα».*

Ο Πρόεδρος Χριστοδουλίδης επεσήμανε ότι στο πρόσωπό του Μακαρίου Γ΄, η συντριπτική πλειοψηφία του κυπριακού λαού εναποθέτει τις ελπίδες του για ένα καλύτερο αύριο, συμπληρώνοντας ότι, όπως συμβαίνει πάντα, ιστορικά, απέκτησε και πολέμιους, κάποιοι των οποίων δεν δίστασαν να επιχειρήσουν την ανατροπή του μέσα από το προδοτικό πραξικόπημα.

«Παρόλες, όμως, τις πολιτικές διακυμάνσεις, τα δύσκολα χρόνια με τις δικοινοτικές ταραχές, τον διχασμό, ακόμα και ανάμεσα σε Ελληνοκύπριους, και τις αντικρουόμενες απόψεις, τις προσπάθειες εξόντωσής του από τη Χούντα των

Αθηνών και την τραγωδία της τουρκικής εισβολής, ο Μακάριος, αναμφίβολα, παρέμεινε ο κορυφαίος ηγέτης της Κύπρου και ο εκφραστής των ιδεών και των πόθων του Κυπριακού Ελληνισμού», είπε.

Ο Πρόεδρος Χριστοδουλίδης συνεχάρη το Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου για τη διαχρονική και πολύτιμη προσφορά του στον τόπο και για τη διοργάνωση της εκδήλωσης που, όπως είπε, έχει καταστεί θεσμός.